

№8- тәжірибелік сабақ: Жаһандану және Егеменділік түсінігі

Жұмыстың мақсаты мен міндеті: Бұл тақырыпты бітіргеннен кейін егемендік ұғымын танымын жасап, халықаралық саясатқа әсерін тұжырымдай алады. Жаһандану мен егемендік арасындағы өзара ықпалдастықты түсіндіре алады. Заманауи егемендік түсінігін түсіндіре алады. Халықаралық ұйымдардың, көпұлтты компаниялардың(ТНК) және үкіметтік емес ұйымдардың егемендіктің өзгеруіне қатысты зерделей алатын мағлұмат пен қабілетке ие болады.

Техникалық және инструментальдық құралдары: интерактивті тақта, проектор сызба – кестелер.

Тәжірибелік сабақ оқыту нәтижелері: Студенттер Вестфалия бітімі, Жеан Бодин, Томас Хоббес, Жан Жак Россоу, Эммануил Жозеф Сайис, Левитиан, қоғам келісімі, жаһандану, егемендік диалектасы, халықаралық ұйымдар, ТНК, үкіметтік емес ұйымдар секілді аттар мен ұғымдардың мән мағынасын, жай-жапсарын түсінеді.

Оқытудың әдістері мен түрлері: баяндау, сұрақ-жауап, түсіндіру, кіріспе дәріс, пікір-талас.

Жаһандану кезінде егемендік секілді көптеген басқа ұғымдар көбірек талқылана бастады. Шын мәнінде, егемендік барлық пәндердегі басқа ұғымдар сияқты динамизмді оның үнемі талқылануынан алады. Технологиялар мен коммуникациялардағы жетістіктер әлемді дерлік «ортақ кеңістікке» айналдырса, бір мемлекеттегі әлеуметтік және экономикалық өзгерістердің екіншісіне әсерімен «өзара тәуелділік» ұғымы пайда болды. Бұл тұрғыда жаһандану жеке адамдар мен қоғамдардың өмір сүру жағдайларын қалыптастыратын және аумақтық шекаралардың маңыздылығын төмендететін экономикалық, мәдени және технологиялық процестердің тізбегін білдіреді. Бұл үдерісте халықаралық сауда мен капитал қозғалысы, тікелей шетелдік инвестициялар мен көші-қон әсіресе соңғы жиырма жылда үлкен мәнге ие болды. Тиісінше, жаһандану әлеуметтік, мәдени, экономикалық және саяси өмірде жергілікті қауымдастықтарға әсер ету және ұлттық мемлекеттердегі ұлттық бірегейлік, азаматтық және егемендік байланыстарын азайту арқылы өзін көрсетті.

Әсіресе Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі қырғи-қабақ соғыс кезеңінде пайда болған биполярлық жүйенің 1990 жылдарда жойылуымен қоғамдардың өзара әрекеттесу қарқыны байланыс және көлік саласындағы дамуға байланысты геометриялық түрде өсті. Екі дүниежүзілік соғыс тәжірибесімен бірге пайда болған жаңа дүниежүзілік түсінік мемлекеттер үлкен мән берген бірегейлік, мәдениет, ұлт және егемендік сияқты ұғымдарға қауіп төндіре бастады, тіпті оларды жойды. Жаһандану осы қабылдауды жеделдететін, тереңдететін және күшейтетін процесс ретінде пайда болады. Жаһандану мемлекеттер арасындағы қарым-қатынастарды орнатудан әлдеқайда көп нәрсені білдіреді, бірақ нақты адамдар мен олар бүкіл әлемде құратын ерікті қауымдастықтардың өзара әрекетін білдіреді. Жаһандану бізге оның егемендікке әсерін түсінуді жеңілдетеді, өйткені ол әлемнің кез келген жерінде болып жатқан экономикалық, саяси және әлеуметтік оқиғаларды кез келген уақытта бақылауға және бағыттауға мүмкіндік береді.

Көріп отырғанымыздай, жаһандану көп өлшемді перспективаға ие және бүкіл әлемнің әсері мен әсерін түсіндіретін функционалдылыққа ие. Еуропада 13 ғасырда пайда болған індет жүз жылда басқа құрлыққа жетсе, бұл кезең XIX ғасырда елу жылға, бүгінде бір күнге қысқарды. Бұл тұрғыда мемлекеттер арасындағы өзара әрекеттестіктің артуы мемлекеттерді баламалы жүйелерге бағыттады, өйткені ол туындаған мәселелерді ортақ шешудің жаңа тәртібін іздеуді қажет етеді. Халықаралық ұйымдар жаһандық негізде туындайтын соғыс, ауру және дағдарыс сияқты мәселелерге ортақ ой туғызу үшін мемлекеттер құрған жүйелердің бірі болып табылады. Бірінші дүниежүзілік соғыс жүріп жатқан кезде АҚШ-тың сол кездегі президенті Вудро Вилсон, «Вильсон принциптері» деп аталатын он төрт принципті талдап, онда соғыстан кейінгі тәртіптің жаңа соғыс болмас үшін қалай орнатылатынын талдап берді. Идеализмнің негізі, соғыстан кейін құрылған алғашқы халықаралық қатынастар пәнінің негізгі теорияларының бірі. Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі алғашқы халықаралық ұйым – Ұлттар Лигасы (ҰЛ) осы принциптер аясында пайда болды. Ұлттар Лигасының негізін қалаушы АҚШ болса да, бұл ел мүше болмағандықтан өлі туылды. Екінші дүниежүзілік соғыстың басталуымен бұл өлі туу тіркелді.

Халықаралық ұйымдар өз қызметін ең көп арттырған кезең Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін болды. Соғыстың ядролық қаруды қолдану арқылы аяқталуы да, майданда да, майданда да он екі миллионнан астам жауынгер мен бейбіт тұрғындардың қаза болуы мемлекеттерді қайтадан халықаралық ұйымдарды қабылдауға итермеледі. Уақыт өте көптеген жаһандық және аймақтық ұйымдар құрыла бастады. Олардың құрылуы қақтығыстарды ішінара азайтты, соғыстарды кем дегенде теориялық тұрғыда болдыртты және мемлекеттерге өз проблемаларын бір-бірімен

талқылай алатын платформалар құруға мүмкіндік берді.

Атап айтқанда, Ұлттар Лигасының жалғасы ретінде құрылған Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) және Дүниежүзілік банк (ДБ), Халықаралық валюта қоры (ХВҚ) және Еуропа Кеңесі сияқты ұйымдар Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін сандық жағынан да, сапалық жағынан да кең тарады. Уақыт өте келе халықаралық ұйымдардың шамасына жеткені соншалық, Еуропалық Одақ (ЕО) мысалында ғасырлар бойы егемендік белгісі ретінде қабылданған ұлттық валютаның орнын ортақ валюта Еуро алмастырды. Мемлекеттер өздерінің егемендігінің бір бөлігін осы ұйымдарға берген кезде күшіне енуі мүмкін. Екінші жағынан, жаһандану мемлекеттерді ортақ құндылықтарға, ортақ мүдделерге және қоғамдарды шекарада шектемейтін идеалдарға әкеледі. Осылайша, халықаралық ұйымдардың маңыздылығын арттырады. Бұл жағдай ұлттық мемлекеттердің егемендікті классикалық түсінудегі позициясын Вестфальдық мағынада күмәнді етеді және тіпті мемлекеттің абсолютті егемендігіне көлеңке түсіреді. Мысалы, Еуропа Кеңесіне енетін мекеме – Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот адам құқықтары контекстінде пікірталасқа мүше мемлекеттердің өкілеттіктері мен заңдылығын аша алады. Сонымен қатар, адам құқықтарының бұзылуына байланысты Солтүстік Атлантикалық Шарт Ұйымының (НАТО) Косово, Ауғанстан және Ливия мысалындағыдай мемлекет өзінің адамдарына зорлық-зомбылық көрсеткен кезде «гуманитарлық интервенция» деген атпен араласу яғни әскери әрекеттерді жүзеге асыра алады. Халықаралық ұйымдардың мемлекеттерге тиімділігін арттырудағы экономикалық ұйымдардың функционалдығы мен үлесін жоққа шығаруға болмайды.

Экономикаға бағытталған халықаралық ұйымдардың кеңеюі қайтадан Екінші дүниежүзілік соғыста болды. Бұл дүниежүзілік соғыстан кейін болды. Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейін қалыптасқан халықаралық жүйенің ыдырауының ең үлкен факторы 1929 жылы Нью-Йорк қор биржасының ыдырауымен жаһандық экономикалық дағдарыстың туындауы болды, ол бүгінгі күні де «Ұлы депрессия» деп аталады. Мұндай дағдарыстың алдын алуға және/немесе оны тоқтатуға дайындықтары немесе мүмкіндіктері жоқ мемлекеттердің экономикасы қысқа мерзімде күйреді. Бұл даму әлемді жаңа соғысқа тартып жатқанда, 1930 жылдары көтерілген фашизм Екінші дүниежүзілік соғысқа барар жолды жеделдетті. Екінші дүниежүзілік соғыс жүріп жатқанда АҚШ президенті Теодор Рузвельттің одақтастарымен кездесулерінің нәтижесінде соғыстан кейін қираған экономикаларды қайта тірілту мақсатында осы тәжірибе негізінде экономикалық ұйымдар құрылды. ХВҚ, ДБ және Дүниежүзілік Сауда Ұйымы (ДСҰ) сияқты экономикалық бағыттағы ұйымдар өздерінің мүшелеріне тікелей және жанама әсерлерін күннен-күнге арттырып жатқандықтан, мемлекеттердің егемендігі, керісінше, шектелді. Халықаралық және аймақтық экономикалық ұйымдар негізінде мүше мемлекеттердің ақша, капитал және инвестициялық кеңес беру сияқты қажеттіліктерін қанағаттандыру және кеден қабырғалары бар жаһандық нарықтан аулақ болу. Олар оқшауланудың алдын алу үшін бірыңғай кедендік тарифтерді анықтау сияқты міндеттер аясында құрылды. Бір қызығы, бұл ұйымдар уақыт өте келе дамыған Солтүстік экономикасының қалпына келуімен тәуелсіздікке енді ғана қол жеткізген, салыстырмалы түрде әлсіз Оңтүстік елдеріне несие беруге бет бұрып, белгілі бір мағынада, экономикалық даму жолына түсті. жаһандық банкирлер. Бұл бағдар өзімен бірге бірқатар проблемаларды алып келді. ХВҚ сияқты ұйымдардан несие алатын елдерге алған несиелерімен санкциялардың кең тізімі беріліп, оларды жүзеге асыру үшін маңызды кепілдіктер алынды. Бұл жағдай мемлекеттердің егемендігіне үлкен күмән туғызды. Экономикаларды нығайту үшін қарастырылған қорғаныс шаралары белгілі бір кезеңдегі Түркия мен бүгінгі Грекиядағыдай, қандай экономикалық және саяси саясаттарды қолдану арқылы қабылдануы керек, бұл мемлекеттердің өздері емес, толық мүшелер. шешімдер қабылдай бастады. Мемлекетті абсолютті егемендік ретінде қарастыратын егемендік туралы Вестфальдық түсінігі қарыз алушы елдерге қатысты кең санкциялық билікке ие бұл ұйымдар өмір сүріп жатқан кезде ешқандай мағынасы жоқ. Халықаралық ұйымдардың қызмет өрістерінің кеңеюі мемлекеттердің өмір сүруін тарылтады. Осылайша, мемлекеттер егемендік дилеммасымен тез бетпе-бет келеді. Бұл дилемма кейде ұлттық мемлекеттерді қорғаныс шараларына немесе ұлттық шығуға итермелейді. Халықаралық ұйымдардың шектеулері бар ма? Халықаралық ұйымдар қай жерде белсенді болуы керек, қай жерде болмауы керек? Бұл қызмет саласын кім анықтайды немесе қалыптастырады? Мұндай сұрақтарға жауаптар да күрделі болуы мүмкін. Мемлекеттердің реакциялық нәтижелерін болжау кейде қиын, өйткені ортасында дүрбелең бар. 2008 жылы Ресейдің Грузияға әскери араласуы осындай жағдайдың туындауы болып табылады. НАТО-ның Грузияны мүшелікке қосу жоспары Ресейді алаңдатты.

Жаһандану – соңғы жылдары әлемнің заманауи даму құбылыстарының ішінде неғұрлым көп талқыланып жүргендерінің бірі. Терминнің өзі ғылыми айналымға 1990 жылдары еніп, қазіргі

саяси әлемнің күрделілігі мен алуантүрлілігін сипаттау үшін кеңінен қолданылып келген «постмодернизм» ұғымын көп тұстарында шеттетті. 1980 жылдардың соңында «жаһандану» сөзі ғылыми лексикада әлі кездеспеген. Мәселен, америкалық социолог П. Робертсон (P. Robertson) жаһандану мәселелерін зерттеуді біріншілердің қатарында бастайды, ол «жаһандылық» сөзін өзінің «Обсуждая глобальность» (Interpreting Globality) жұмысының атауында қолданады. Дегенмен экология мен технологиялық пәндер аясында жаһандану жөнінде 1960 жылдары басқа терминдермен ертерек айтыла бастаған. Бүгінде жаһанданумен байланысты үрдістерді сипаттау үшін жиі басқа да ұғымдар қолданылады: *постиндустриалды дәуір, ақпараттық революция жасыры, техножаһандану* және т.б. Олардың бәрі де жаһандануға байланысты маңызды өзгерістерді білдіреді. Жаһандану мәніне қатысты түрлі пікірлер қалыптасқан. Бір зерттеулерде оның экономикалық аспектілеріне көңіл бөлінсе, басқаларында бірыңғай ақпараттық кеңістікті қалыптастыруға, үшінші-лерінде жалпы стандарттарды дамытуға назар аударылады. Соңғы айтылған, ең алдымен, өндіріс, тұрмыс, әлеуметтік өмір және т.б. ұйымдастыруға қатысты.

Жаһандануға ең үлкен үлес қосатын факторлардың бірі - көпұлтты компаниялар (КҰК). КҰК тарихын оның б.з.б. 3000 жылы пайда болғанын дәлелдейтін көзқарастар аясында сауданың алғаш пайда болған кезіне дерлік қарауға болады. Өнеркәсіптік төңкеріспен қазіргі заманда КҰК кең таралса, Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін олар институционалданды және олардың саны қазір 40 000-нан асатын және жылдық айналымы көптеген елдердің ЖҰӨ-ден астамына сәйкес келетін алып державаға айналды. КҰК -ны басқа ұйымдардан ерекшелендіретін тұсы, бұл компаниялардың бас кеңселері бір елдің шекарасында орналасқан, олардың саясаты орталықтан анықталады және қабылданған шешімдер филиалдармен жүзеге асырылады. КҰК өз бизнес стратегияларын жүзеге асырады және олар үшін ең маңызды мәселе – олар инвестиция салатын елдердің тұрақтылығы. Бұл тұрақтылыққа жету үшін КҰК көптеген экономикалық немесе саяси бастамалар жасайды. КҰК «әртүрлі елдердегі еншілес компаниялардың барлық иелігін және бақылауын сақтап қалуға ұмтылады. Ол инвестиция үшін жергілікті элементтермен серіктестік қажет елдерге инвестиция салуды ұнатпайды; өйткені ол автономия саласын шектейді». Пайда мөлшерлемесі төмендемеуі немесе қызметтің жалғасуы үшін КҰК өзі жұмыс істейтін елдерде қолайлы жағдайлардың жалғасуын қалайды. Компания не орталық елдің немесе елдердің сыртқы саяси мүдделерін бағыттауға тырысады немесе сыртқы фактор ретінде әрекет ететін елдің ішкі саясатына әсер ететін жағдайға ие болады».

Жаһандану нәтижесінде халықаралық қатынастарда, экономика және қауіпсіздік саласында мемлекеттердің өзара тәуелділігі арта түсетіндіктен, халықаралық аренада мемлекеттер басымдығын өзгертуге, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге халықаралық тұрлаулылықтың ықпалы күшеюіне әкеледі. Қазіргі қалыптасқан жаһандық тәртіптің түп тамырлы негіздерін қозғайтын жаһандану өзінің болмысымен халықаралық қатынастардың жаңа сұрақтары "шектелген егемендік" тұжырымдамасы, гуманитарлы себептермен қол сұғушылық немесе "гуманитарлық интервенция", мемлекеттің қауіпсіздігінен жеке адам қауіпсіздігінің жоғары тұруы тәрізді мәселелерді көтереді. Жаһандану – бір мезгілде мемлекетаралық және трансұлттық нұсқаларда дами алатын екіжақты үрдіс. Оны иеленушілердің көптілігі де осы тұстан: мемлекеттер, олардың коалициялары, халықаралық ұйымдар, үкіметтік емес ұйымдар. Акторлардың көп болғандығына қарамастан, олардың арасындағы өзара әрекеттесу еркін бәсекелестік ережелері бойынша өту үшін қажетті санындай болмайды. Ол одан гөрі олигополистік сипатқа ие болады. Саясаттың жаһандануы халықаралық қатынастардағы ұлттық мемлекеттердің орны мен рөлінің өзгеруіне әкелді. Орталықтан таралатын аймақтану және жаһандану үрдістері мен бағыттары бөлек мемлекеттердің де, сондай-ақ түгел халықаралық саяси жүйенің де рөлі мен функцияларына әсер етеді. Бірнеше онжылдық бұрын ғана саясат (ішкі және сыртқы) ұлттық мемлекеттің функциясы ретінде қарастырылып келді. Халықаралық қатынастар аясында бөлек қарастырылатын мемлекеттер өздерінің ұлттық мүдделерін жүзеге асыру үшін, бір-бірімен қарым-қатынасқа түсіп отырды. Әрбір мемлекет (оның әрекет етуінің жалғыз немесе біреулермен коалицияда болғанына қарамастан) өзінің қорғанысы мен қауіпсіздігі мәселелерін өз бетімен шешіп отырды. Осыған орай мысал ретінде Ұлыбританияны алуға болады, ол ХІХ ғасыр бойына өзінің «керемет оқшаулану» саясатын мақтан тұтып келді және АҚШ ол екінші дүниежүзілік соғысқа тақағанға дейін басқа мемлекеттермен «міндеттелетін одақтарды» мойындамай келген. Ал жалпы алғанда, жаһандану үрдістерін басқару мәселесі неғұрлым кең ауқымда заманауи халықаралық қатынастар мен дүниежүзілік саяси үрдістерді реттеу деп қарастырылады. Бұл жерде, бір жағынан, түрлі акторлардың бағыт-бағдары жөнінде сұрақ, ал басқа жағынан, жұмыс жасайтын ұлтүсті институттар мен басқару механизмдерін құру жөнінде сұрақ туындайды.

Жаһандану үрдісі жөнінде айта келе, көптеген зерттеулер мен жоғарыда аталған реалияларға, сондай-ақ дүние жүзіндегі нақты қалыптасқан жағдайға қарап жасайтын бір нәтиже – жаһандану үрдісінің орын алуы шарасыз нәрсе. Бұл жердегі мәселе тек кіші елдердің, халықтардың; біздің ғаламшарымыздың ұлттық, діни, мәдени азшылықтары Шығыс елдеріне бағытталған аса күшті батыс экспансиясы жағдайында, жаһандану үрдісіне қаншалықты тартыла алатындығында болып отыр. Бұл жерде баса айтып кететін бір жайт, кіші халықтар үшін жаһандану үрдісі тым үлкен қауіп төндіреді, яғни егеменділіктеріне нұқсан келуі мүмкін.

«Кіші елдер» деп аталатын жағдайларда олардың жаһандану үрдістерінің ықпалына тым бағынышты болып, дүниежүзілік дамуда енжарлық танытуы барысында толықтай жаһандану үрдісінің жағымсыз салдарын басынан кешуі мүмкін. Батыс құндылықтарының күшті экспансиясы «үшінші әлем» деп аталатын елдердің халықтарының, мәдениеттерінің, тілдерінің және сол сияқты құндылықтардың құлдырауына әкелуі мүмкін. Осындай ауқымды үрдіске қарсы тұру үшін «үшінші әлем» елдеріне өздерінің барлық «саяси амбицияларын» алып тастап, ең алдымен, экономикалық мақсаттарда интеграциялануы қажет. Себебі тек халықтың ахуалы жақсарған жағдайда ғана, қандай да бір халық-ұлт мемлекеттің бірлігі жөнінде, оның соңғы ғасырлар аралығында нақты себептерге байланысты қоршаған үрдістерге қарсы тұруы жөнінде айтуға болады.

Өзін-өзі тексеру мен қайталауға арналған сұрақтар:

1. Жаһанданудың адамзат тарихындағы алғашқы көріністеріне мысал келтіріңіздер.
2. Жаһанданудың салдарларына сараптама жасаңыздар. Жан
3. Боден бойынша егеменділік ұғымы
4. Вестфаль бітім шартының егемендік ұғымындағы маңызын түсіндіріңіз
5. Халықаралық саясатқа қатысты көзқарастар және мәселермен айналысып жүрген бірқатар ғалымдардың еңбектерін жіктеңіздер
6. Версаль-Вашингтон жүйесінің халықаралық қатынастар үшін маңызын білу.

Тесттер

1. Төмендегілердің қайсысы егемендік ұғымын алғаш рет билікке қатыстырып қолданған автор?

{

Philippe de Beaumanoir
Lois
Napolyon
Jean Bodin
Thomas Hobbes
Jean Jacques Rousseau
}

2. Егемендік ұғымы, және егемендік деп екіге бөлінеді. Бос жерлерге төмендегі жұптардың қайсысы сәйкес келеді?

{

соғыс-бейбітшілік
ішкі-сыртқы плюс-
минус
дипломатия-дағдарыс
ескі-жаңа
}

3. Бұқара билігінің мемлекет ішінде қалай ұйымдасатыны белсенді түрде қалай жұмыс істейтіне қатысты. Осы тұрғыда, мемлекеттің өлкенің шекаралары ішінде барлық әлеуметтік және саяси топтарға қарсы үстем болуы, мемлекеттің шекарасынан кірген- шыққан тауарлар, адамдар т.б. да абсолютті түрде бақылау орнату күшіне ие болуды айтады.

жоғарыда айтылған таным төмендегілердің қайсысына тиесілі?

{

ішкі егемендік
сыртқы егемендік
дағдарыс қауіпсіздік
сыртқы дағдарыс
}

4.Мемлекеттің басқа бір мемлекетке тәуелді болмағанын, басқа мемлекеттермен құқықи тұрғыда тең екендігін білдіреді. Westphalian егемендігі ретінде білінген осы егемендік ұғымы бойынша халықаралық қауымдастықта әр мемлекет өз еркімен әрекет ете алатын және шешім қабылдай алатын құқық субъектісі болып табылады.

Жоғарыда берілген таным төмендегілердің қайсысына тиесілі?

{

Дағдарыс
Соғыс
Егемендік
Қауіпсіздік
Сыртқы егемендік
}

5.Егемендік ұғымын алғаш рет зерттеген ойшыл. Мемлекеттің бар болуы үшін қажетті егемен күштің іште адамдарға шексіз әрі үстем, сыртта да тәуелсіз билікке ие екенін атап өткен және бұл күштің сипатын білдіру үшін егемендік терминін қолданған.

жоғарыда айтылған пікірлер төмендегі қай ойшылға тиесілі?

{

Emmanuel-Joseph Sieyès
Immanuel Kant
Jean Bodin
Thomas Hobbes
Jean Jacques Rousseau
}

6.Төмендегіде берілген автор-еңбек параллелінде қайсысы дұрыс?

{

Emmanuel-Joseph Sieyès-Билік(iktidar) Immanuel
Kant-Фауст(Faust)
Jean Bodin-Соғыс пен Бейбітшілік(Savaş ve Barış)
Thomas Hobbes-Левиафан(Leviathan)
Jean Jacques Rousseau-Мәңгі Бейбітшілік (Daimi Barış)
}

7.Thomas Hobbes-тың егеменнің өзінің территориясында статусын және жағдайын қолға алған еңбектің аты не?

{

Билік Левиафан
Соғыс пен Бейбітшілік
Қауымдастық келісімі Бір
Бейбітшілік
}

8.Jean Jacques Rousseau-дың «индивидтің өзінің табиғи құқықтарынан бастартуы деген нәрсе жоқ, керісінше бастарту орнына қауіпсіз қоғам қалыптастыру үшін пайдалы алыс беріс бар» түрінде түсіндірілген теорияның аты төмендегілердің қайсысы?

{

Дипломатия
Принц Левиафан
Қоғам келісімі
Реализм
}

9.Келесілердің қайсысын трансұлттық компаниялар (ТҰК) үшін айтуға болмайды?

{
бір орталықтан басқарылады
әрбір филиалы бірдей стратегияны ұстанады негізгі
мақсаттары үлкен капиталға үстемдік жүргізу
инвестиция жасаған мемлекетте тұрақтылық маңызды
мемлекеттерден ешқандай ақшалай қолдау алмайды
}

10.Төмендегілердің қайсысы азаматтық қоғам ұйымдары (STK'ler) үшін айтылса жаңылыс болады?

{
негізгі көздегендері мемлекеттің қолы жете алмай жатқан жерлерге назар аударту
мемлекеттерден ешқандай қолдау талап етпейді
азаматтық қоғамдық ұйымдар мемлекеттің күшімен құрылған құрылым адам
құқықтарының бұзылуына назар аудартады
мемлекеттер арасындағы әл-ауқат тепе-теңдігінің күн сайын артуы азаматтық
ұйымдардың маңызын арттыруда
}

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Негізгі әдебиеттер:

- 1.Халықаралық қатынастар теориясының тарихы, 2017, Торбьорн Л. 2.Векторы внешней политики, 2017, К. Токаев
- 3.Diplomasi, 2015, H. Kissinger.
- 4.Uluslararası İlişkiler ve Dünya siyaseti, 2014, P. R. Vııottı, M. V. Kauppi.
- 5.Yumusak guc kavrami ve dis Politika, 2013, N. Anaz.
- 6.Uluslararası ilişkilerde temel kavramlar, 2013, M. Griffiths, T. O'Callaghan, 7.C. S. Roach Ұлы конвергенция: Азия,Еуропа және біргеі әлем логикасы, 2017, М. Кишор
- 8.Бітімгер: Сирия түйіні,Дипломаттың жазбалары, 2017, Н. Онжанов 9.Avrasya Çıkmazı Yeni büyük oyunu kim kazanacak? 2015, O. Gafarlı
- 10.Weber, Habermas ve Avrupa Devletinin dönüşümü.Anayasal,sosyal ve uluslarüstü demokrasi, 2015, J. P. Cormick
- 11.Rus Dış Politikasında Stratejik, 2014, Halit Mammadov
12. Arap baharı ve Türkiye modeli tartışmaları, 2014, Kireçci M. Diplomaside erdemli güç, 2014, A. Gül
- 13.Нужно ли Казахстану бояться Китая:мифы и фобии двусторонних отношений, 2014, К. Л. Сыроежкин
- 14.Ресейдің сыртқы саясаты (XI ғасырдың соңы XX ғасырдың басы), 2014, 15.М. Сапарғалиев Devlet, Sistem ve Kimlik, 2013, İ. Dağı
- 16.Uluslararası terörizm ve devlet sorumluluğu, 2013, U. Kedikli

Қосымша:

- 1.Arı, T. (2006). **Uluslararası ilişkiler ve Dış Politika**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- 2.Aydın, M. (1996). “Uluslararası ilişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 51, Sayı. 1-4, ss.71-114.
- 3.Gönlübol, M. (1993). **Uluslararası Politika: ilkeler, Kavramlar, Kurumlar**, Ankara: Attila Kitabevi.
- 4.Griffiths, M. (2007). **International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction**, New York: Routledge.
- 5.İskit, T. (2007). **Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul: Bilgi

Üniversitesi Yayınları.

6.Pacteau, S., Mougel, F.C. (1993). **Uluslararası ilişkiler Tarihi**, Çev. G. Üstün, İstanbul: iletişim Yayınlar